

Ο Θεσμός της Γερουσίας στη Νεότερη Ελλάδα (1829-1935)

Η Γερουσία είναι ένα νομοθετικό σώμα που υπάρχει σε πολλές κοινοβουλευτικές (Ιταλία) και προεδρικές (ΗΠΑ, Γαλλία) δημοκρατίες. Λέγεται και Άνω Βουλή σε αντιδιαστολή με την Κάτω Βουλή που είναι το βασικό νομοθετικό σώμα. Η Γερουσία αποτελεί θεσμικό αντίβαρο για την Κάτω Βουλή αλλά και για τον επικεφαλής της εκτελεστικής εξουσίας.

Η Γερουσία έλκει την καταγωγή και την ονομασία της από την αρχαία Ελλάδα, όπου ήταν ένα σώμα πολιτικό. Συγκεκριμένα στη Σπάρτη και σε πολλές δωρικές πόλεις η Γερουσία ήταν ανώτερο πολιτικό σώμα, που ασκούσε καθήκοντα βουλευτικά και δικαστικά¹.

Η Γερουσία στην Ελλάδα θεσμοθετήθηκε τρεις φορές, αλλά δεν ευτύχησε στη λειτουργία της και εγκαταλείφθηκε οριστικά το 1935.

1. Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (14/10/1829 - 25/1/1833)

Το σώμα που συστάθηκε το 1829 από την Δ' Εθνοσυνέλευση στο Άργος (11 Ιουλίου με 6 Αυγούστου 1829), ονομάστηκε Γερουσία και αντικατέστησε το «Πανελλήνιο», ένα συμβουλευτικό σώμα, που είχε ιδρύσει το 1828 ο Ιωάννης Καποδίστριας.

Η Γερουσία ήταν εικοσιεπταμελής. Έξι μέλη της διορίζονταν απευθείας από τον Ι. Καποδίστρια, ενώ τα υπόλοιπα 21 που εκπροσωπούσαν τις τρεις κύριες περιφέρειες της επαναστατημένης Ελλάδας (Πελοπόννησο, Στερεά και νησιά), τα διορίζει ο κυβερνήτης από τριπλάσιο αριθμό υποψηφίων που του υποδείκνυε η Εθνοσυνέλευση. Αποστολή της Γερουσίας ήταν η τυπική έγκριση της σε αποφάσεις για τα δημοσιονομικά και εθνικά κτήματα.

Πρόεδροι της Γερουσίας κατά την περίοδο αυτή διετέλεσαν οι: Γεώργιος Σισίνης (από 12/9/1829 έως 15/6/1830) και Δημήτριος Τσαμαδός (από Ιούνιο 1830 έως Δεκέμβριο 1831)².

Μετά τη δολοφονία του Ι. Καποδίστρια το 1831, η Γερουσία, στις 20 Δεκεμβρίου 1831, έδωσε την εξουσία σε τριμελή Διοικητική επιτροπή με πρόεδρο τον αδελφό του Ι. Καποδίστρια, Αυγουστίνο και μέλη τους: Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και Ιωάννη Κωλέττη. Όταν ο Αυγουστίνος έφυγε τον Μάρτιο του 1832, η Κυβερνητική αυτή επιτροπή διαλύθηκε. Στις 28 Μαρτίου 1832 ανέλαβε νέα πενταμελής επιτροπή με τους: Π. Κουντουριώτη, Δ. Υψηλάντη, Αν. Ζαΐμη, Μ. Μπότσαρη και Σ. Τρικούπη.

Στις 27 Ιουλίου του 1832 η Ε' Εθνοσυνέλευση καταργεί τη Γερουσία, πράξη που δεν αναγνώρισε η Γερουσία. Στις 21 Σεπτεμβρίου 1832 η Γερουσία ορίζει νέα τριμελή διοικητική επιτροπή για να καλύψει το κενό εξουσίας.

Η Γερουσία καταργήθηκε τον Ιανουάριο του 1833 με την άφιξη του Όθωνα³.

¹ΣΑΚΚΕΤΟΣ, Άγγελος. *Ποιός ήταν ο ρόλος της γερουσίας στην Ελλάδα;* (ημερομηνία επίσκεψης 28/5/2014), <http://www.sakketosaggelos.gr/Article/3218/>

²ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ, Αντώνης. *Πρόεδροι της Βουλής, Γερουσίας και Εθνοσυνελεύσεων 1821- 2008*, Αθήνα, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, 2009, (ημερομηνία επίσκεψης 28/1/2014), <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/Proedroi.pdf> , σσ. 83-85.

2. Β΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (26/9/1844 - 11/10/1862)

Το Σύνταγμα του 1844, αποτελούμενο από 107 άρθρα, ψηφίστηκε στις 4 Μαρτίου και προέβλεπε την άσκηση της νομοθετικής εξουσίας από τον βασιλιά, τη Βουλή και τη Γερουσία. Η Γερουσία είχε δικαίωμα να απορρίπτει νόμους και να εμποδίζει έτσι την εκ νέου κατάθεσή τους στην ίδια κοινοβουλευτική περίοδο (άρθρο 18). Έτσι η Γερουσία καθίσταται αναπόσπαστο μέλος της νομοθετικής εξουσίας (άρθρο 69).

Η θέσπιση του νομοθετικού σώματος της Γερουσίας, η οποία ψηφίστηκε με 159 ψήφους έναντι 37, υπήρξε αντικείμενο οξείας κριτικής στις σχετικές συνεδριάσεις της Εθνοσυνέλευσης. Οι λόγοι ήταν: α) ο φόβος ότι θα ήταν δαπανηρή, β) η άποψη ότι ήταν αριστοκρατικός θεσμός⁴, και γ) ο φόβος ότι θα μπορούσε να αποβεί όργανο της βασιλικής πολιτικής και εμπόδιο στις επιθυμίες του κατώτερου και εκλεγμένου νομοθετικού σώματος, της Βουλής. Επίσης, θέμα αντιπαράθεσης αποτέλεσε η διάρκεια της θητείας των γερουσιαστών και ο τρόπος επιλογής τους. Τελικά η Εθνοσυνέλευση ψήφισε με μεγάλη πλειοψηφία (149 έναντι 47)⁵ οι γερουσιαστές να διορίζονται από τον βασιλιά και με μικρή πλειοψηφία (112 έναντι 92) η θητεία τους να είναι ισόβια⁶.

Η Γερουσία θα είχε τουλάχιστον 27 μέλη, αλλά ο βασιλιάς είχε το δικαίωμα να διορίσει και άλλα μέλη με τη σύμφωνη γνώμη της Βουλής. Ανώτατο όριο ήταν το ήμισυ των εδρών της βουλής (άρθρο 71). Τα βασιλικά τέκνα και ο επίδοξος Διάδοχος του θρόνου θα ήταν αυτοδίκαια γερουσιαστές με την συμπλήρωση τα ου 18^{ου} έτους της ηλικίας τους, δικαίωμα όμως ψήφου αποκτούσαν μετά τη συμπλήρωση του 25^{ου} έτους (άρθρο 75).

Ο διορισμός του γερουσιαστή προϋπέθετε την ιδιότητα του Έλληνα πολίτη με πλήρη πολιτικά και αστικά δικαιώματα και ηλικία τουλάχιστον 40 ετών (άρθρο 72).

Τον πρόεδρο της Γερουσίας διόριζε κάθε τρία χρόνια ο βασιλιάς (άρθρο 78). Ωστόσο, σε μια περίοδο 17 ετών (1844-1861), διορίστηκαν μόνο 3 πρόεδροι⁷, οι : Γεώργιος Κουντουριώτης (από 26/9/1844 έως 8/4/1847), Αναγνώστης Δελιγιάννης (από 17/9/1847 έως 17/10/1853) και Αναγνώστης Μοναρχίδης (από 23/11/1853 έως 11/8/1861). Ο Αν. Μοναρχίδης διετέλεσε πρόεδρος για οκτώ περίπου χρόνια⁸.

Στην πρώτη συγκρότηση της Γερουσίας το 1844, ο βασιλιάς επέλεξε και διόρισε από έναν κατάλογο που του πρότεινε η κυβέρνηση του Αλέξανδρου Μαυροκορ-

³ ΓΕΡΟΥΣΙΑ (1829), (ημερομηνία επίσκεψης 28/1/2014), <http://el.wikipedia.org/wiki>

⁴ Συγκεκριμένα οι βουλευτές του Γαλλικού κόμματος θεωρούσαν τη Γερουσία φυτώριο μελλοντικής αριστοκρατίας και φοβούνταν ότι μέσω του θεσμού της Γερουσίας θα υπήρχαν επεμβάσεις της αυλικής καμαρίλας στην πολιτική. Βλ. σχετικά: HERING, Gunnar, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2006, σ. 259.

⁵ Η πρόταση να εκλέγονται οι γερουσιαστές από τον λαό απορρίφθηκε με το αιτιολογικό ότι κριτήριο για την επιλογή τους έπρεπε να είναι τα προσόντα και όχι η δημοτικότητα. Βλ. σχετικά: HERING, Gunnar, *ό.π.*, σ.260.

⁶ ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΡΟΣ, Νικηφόρος, «Περίοδος Συνταγματικής Μοναρχίας», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΓ', Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, σσ. 111-112.

⁷ Ο G. HERING εσφαλμένα αναφέρει ότι το 1860 η Γερουσία ακολουθώντας το παράδειγμα της Βουλής, προχώρησε σε εκλογή νέου προέδρου και πρόεδρος εκλέχτηκε ο αντιπολιτευόμενος Γ. Ψύλλας. Βλ. σχετικά: HERING, Gunnar, *ό.π.*, σ. 304.

⁸ ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ, Αντώνης, *ό.π.*, σσ. 170-180.

δάτου⁹, 36 γερουσιαστές. Από αυτούς οι 12 ανήκαν στο αγγλικό κόμμα ή ήταν προσκείμενοι σε αυτό, ενώ οι άλλοι ήταν μετριοπαθείς οπαδοί των δύο άλλων κομμάτων (γαλλικό, ρωσικό) ή κομματικά ανένταχτοι. Αξιοσημείωτο είναι ότι: α) εκπροσωπούνταν και οι τρεις μεγάλες περιφέρειες (Πελοπόννησος, Στερεά Ελλάδα, Νησιά), με 12 γερουσιαστές η καθεμία και β) η πλειονότητα των γερουσιαστών ανήκε στην τάξη των γαιοκτημόνων-αρχόντων, ενώ διορίστηκαν μόνο λίγοι αξιωματικοί και ελεύθεροι επαγγελματίες. Ανάμεσα στους γερουσιαστές συγκαταλέγονταν ο Πέτρος Μαυρομιχάλης, ο Κωνσταντίνος Μπότσαρης, οι Λάζαρος και Γεώργιος Κουντουριώτης, ο Πανούτσος Νοταράς, ο Σπυρίδων Τρικούπης και ο Ιωάννης Κολοκοτρώνης, αν και είχε ταχθεί κατά του Συντάγματος¹⁰.

Η Γερουσία συνεδρίασε για πρώτη φορά στις 26 Σεπτεμβρίου του 1844¹¹.

Στις 6 Αυγούστου του 1844 ο Αλ. Μαυροκορδάτος παραιτήθηκε και κυβέρνηση σχημάτισε ο Ιωάννης Κωλέττης, ενώ ακόμα συνεχιζόταν η διεξαγωγή των εκλογών¹². Μετά τον θάνατο του Ι. Κωλέττη, στις 31 Αυγούστου του 1847, διεξήχθησαν εκλογές οι οποίες χαρακτηρίστηκαν από βία και νοθεία.

Γι' αυτό η Γερουσία, στη συνεδρίαση της 10^{ης} Οκτωβρίου 1847, με ψήφους 23 έναντι 16, αποφάσισε να συμπεριλάβει στην αντιφώνηση του βασιλικού λόγου μια διαμαρτυρία για την εκλογική τρομοκρατία. Συγκεκριμένα, η διαμαρτυρία είχε ως εξής: «Μακρά πείρα μάς έδωσε την πλήρη και βαθειά πεποίθησιν, ότι αι ευχαί και η επιθυμία της Υμετέρας Μεγαλειότητος ήτον, και είναι πάντοτε η ακριβής των Νόμων τήρησις, και η ισχυρά των εξ' αυτών πηγαζόντων δικαιωμάτων του έθνους υπεράσπισις. Αλλ' εκ των πραγμάτων προκύπτει, ότι η όντως Βασιλική αύτη διάθεσις παρεγνωρίσθη, και τα δικαιώματα εκείνα επηρεάσθησαν κατά τας εκλογάς εις διάφορα μέρη, και εντεύθεν προέκυψαν εις βαρείαν βλάβην του τόπου πολλά δεινά, την θεραπείαν των οποίων ελπίζει η Γερουσία από την βαθειάν φρόνησιν και την Πατρικήν κηδεμονίαν της Υμετέρας Μεγαλειότητος»¹³.

Ο Όθωνας απέρριψε το ψήφισμα και προσπάθησε διορίζοντας νέους γερουσιαστές, να αλλάξει τους συσχετισμούς στο σώμα της Γερουσίας. Η ενέργεια αυτή του Όθωνα προκάλεσε την αντίδραση της Γερουσίας, η οποία απαίτησε να εξετάσει, αν οι νεοδιορισμένοι γερουσιαστές πληρούσαν τις προϋποθέσεις που όριζε το σύνταγμα, γεγονός που εξόργισε την Αμαλία¹⁴.

Μετά την επανάσταση της 10ης Οκτωβρίου 1862, η Β' Εθνοσυνέλευση, στις 11 Οκτωβρίου, ψήφισε το «ψήφισμα του Έθνους», όπως ονομάστηκε, το οποίο

⁹ Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος σχημάτισε κυβέρνηση στις 30 Μαρτίου 1844, στην οποία εκτός από πρόεδρος ήταν υπουργός Οικονομικών και Ναυτικών. Βλ. σχετικά: ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΡΟΣ, Νικηφόρος, *ό.π.*, σ. 115.

¹⁰ HERING, Gunnar, *ό.π.*, σσ. 280-281 και ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ, Αντώνης, *ό.π.*, σ.170.

¹¹ *Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Γερουσίας*, Περίοδος Α', Σύνοδος Α', Αθήνησιν, Τύποις Γ. Βλασσαρίδου, 1846, σ. 1.

¹² Ο εκλογικός νόμος όριζε τη διάρκεια διεξαγωγής των εκλογών σε οκτώ ημέρες, αλλά δεν διευκρίνιζε αν θα ίσχυε η ίδια περίοδος για όλη τη χώρα. Έτσι, στις περισσότερες εκλογικές περιφέρειες έγιναν Μάιο και Ιούνιο, ενώ σε κάποιες έγιναν τέλος Ιουλίου και αρχές Αυγούστου. ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΡΟΣ, Νικηφόρος, *ό.π.*, σ.115.

¹³ *Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Γερουσίας*, Περίοδος Β', Σύνοδος Α', Συνεδρίασις 10/10/1847, εν Αθήναις, Εκ του Δημοσίου Τυπογραφείου, 1848, σσ. 101-102.

¹⁴ HERING, Gunnar, *ό.π.*, σ. 296.

δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης της 15^{ης} Οκτωβρίου 1862. Με αυτό το ψήφισμα καταλύθηκε το καθεστώς του Όθωνα και το Σύνταγμα του 1844.

Έτσι, μαζί με την κατάργηση της βασιλείας του Όθωνα διαλυόταν η υπάρχουσα Βουλή καθώς και η Γερουσία η οποία είχε συγκροτηθεί σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1844.

Η Γερουσία αποτελούνταν τότε από τα εξής 56 μέλη: Γ. Αντωνόπουλος (πρώην πληρεξούσιος), Ι. Κολοκοτρώνης (πρώην πρωθυπουργός), Σπ. Καλογερόπουλος (πρώην πληρεξούσιος), Τάτζης Μαγγίνας (πρώην πληρεξούσιος), Αν. Μοναρχίδης (πρώην πληρεξούσιος), Χαρ. Παπαπολίτης (πρώην πληρεξούσιος), Ι. Παξιμάδης (πρώην πληρεξούσιος), Νικ. Πρασαδάκης (πρώην πληρεξούσιος), Σπ. Τρικούπης (πρώην πρωθυπουργός), Ρικ. Τζιούρτζ (αρχιστράτηγος κατά την Επανάσταση), Αθ. Γρηγοριάδης (πρώην πληρεξούσιος), Β. Χριστακόπουλος (πρώην πληρεξούσιος), Αν. Χατζηαναργύρου (πρώην υπουργός), Γ. Ψύλλας (πρώην υπουργός), Ι. Θεοτόκης (πρώην υπουργός), Ι. Χατζηπέτρος (πρώην πληρεξούσιος), Α. Λιδωρίκης (πρώην πληρεξούσιος), Γ'. Παπαηλιόπουλος (πρώην πληρεξούσιος), Δημ. Βούλγαρης (πρώην πρωθυπουργός), Νικ. Μέξης (πρώην υπουργός), Δήμος Κανελλόπουλος (πρώην βουλευτής), Κωνστ. Κανάρης (πρώην πρωθυπουργός), Τζανετάκης Γρηγοράκης (πρώην πληρεξούσιος), Μ. Καΐρης (πρώην βουλευτής), Αντ. Κριεζής (πρώην πρωθυπουργός), Αντ. Μαυρομιχάλης (πρώην πληρεξούσιος), Α. Βλαχόπουλος (πρώην υπουργός), Δημ. Χατζίσκος (πρώην υπουργός), Δημ. Χριστίδης (πρώην υπουργός), Νικ. Μαυρομάτης (πρώην πληρεξούσιος), Αν. Χαραλάμπης (πρώην πληρεξούσιος), Γεώργ. Δυοβουνιώτης (στρατηγός της Επανάστασης), Κων. Προβελέγγιος (πρώην υπουργός), Σπύρος Μίλιος (πρώην πληρεξούσιος), Ρήγας Παλαμίδης (πρώην υπουργός), Δ. Κουντουριώτης (πρώην πληρεξούσιος), Λυκούργος Κρεστενίτης (πρώην υπουργός), Α. Μιαούλης (πρώην πρωθυπουργός), Α. Κουντουριώτης (πρώην πληρεξούσιος), Χρ. Περραιβός (πρώην πληρεξούσιος), Αντ. Γεωργαντάς (πρώην πληρεξούσιος), Νικ. Δεληγιάννης (πρώην πληρεξούσιος), Νικ. Σηλήβεργος (πρώην υπουργός), Αν. Πολύζωϊδης (πρώην υπουργός), Φιλ. Ιωάννου (πρύτανης του Πανεπιστημίου), Γ. Τυπάλδος (εθνικός ευεργέτης), Νικ. Καλλέργης (ταγματάρχης του ρωσικού στρατού), Ν. Τζαβέλλας (υποστράτηγος), Β. Πετμεζάς (υποστράτηγος), Ν. Πιεράκος (πρώην βουλευτής), Ιωάν. Αμβροσιάδης (πρώην υπουργός), Κων. Μεταξάς (πρώην υπουργός), Π. Νοταράς (στρατηγός της Επανάστασης)¹⁵.

Με την άνοδο στον θρόνο του Γεωργίου Α', ψηφίστηκε το σύνταγμα του 1864. Στη συζήτηση για το νέο σύνταγμα, η κατά πλειοψηφία πρόταση της επιτροπής για διατήρηση της Γερουσίας, προκάλεσε έντονες διχογνωμίες.

Εκπρόσωποι των Ορεινών και άλλες ομάδες προέβλεπαν το επιχείρημα ότι η κατανομή των εξουσιών σε περισσότερα συνταγματικά όργανα προστάτευε την ελευθερία, επειδή σε μικρές χώρες η κυβέρνηση θα μπορούσε εύκολα να αποκτήσει τον έλεγχο ενός μόνο κοινοβουλευτικού σώματος και ότι η Γερουσία αποτελούσε

¹⁵ ΓΡΑΨΑΣ, Κ., *Ελληνική Πολιτική Εγκυκλοπαίδεια. Η εν Αθήναις Β' των Ελλήνων Συνέλευσις (1862-1864)*, τ. Β' χ.τ., 1948, (ημερομηνία επίσκεψης 28/1/2014), http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/6/9/6/metadata-c8632dcffa27555bd48bc1cc633a5f19_1267621694.tkl σσ. 10-13.

στοιχείο συνέχειας και σταθερότητας απέναντι στο κοινοβούλιο, χαλιναγωγώντας τα πάθη του λαού και εξισορροπώντας παροδικές διαθέσεις.

Επίσης, η Γερουσία έθετε όρια στον βασιλιά, επειδή αυτός μόνο με έγκριση της Γερουσίας θα μπορούσε να ασκήσει τα προνόμιά του απέναντι στη Βουλή.

Επιπλέον, η ύπαρξη της Γερουσίας εξασφάλιζε ότι τα νομοσχέδια θα γίνονταν αντικείμενο βαθύτερων σκέψεων και συζητήσεων.

Οι απόψεις αυτές απορρίφθηκαν από τους Πεδινούς, οι οποίοι δεν ήθελαν κανένα περιορισμό της εκτελεστικής εξουσίας.

Τελικά η πρόταση της επιτροπής απορρίφθηκε, εφόσον 211 βουλευτές υποστήριξαν την ανάγκη ύπαρξης ενός μόνο νομοθετικού σώματος και μόνο 62 ψήφισαν υπέρ της πρότασης της επιτροπής¹⁶.

Έτσι η Γερουσία καταργήθηκε από τη Β' Εθνική Συνέλευση των Ελλήνων, στη ΠΝΖ' συνεδρίασή της, στις 7 Οκτωβρίου του 1863¹⁷.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε ότι από τους Επτανήσιους βουλευτές, ο Πολυχρόνιος Κωνσταντάς¹⁸, πολύ πριν την ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα, στις 27 Φεβρουαρίου 1864, είχε δημοσιεύσει, μαζί με τον Αντώνιο Κόντη, πρόξενο της Ελλάδας στη Βενετία, ένα σχέδιο συντάγματος, το οποίο διατηρούσε τον θεσμό της Γερουσίας και μάλιστα προέβλεπε ότι ο βασιλιάς θα διορίζε τον πρόεδρο της Γερουσίας (άρθρο 14). Επίσης, αφαιρούσε τη νομοθετική πρωτοβουλία από τη Βουλή και την ανέθετε μόνο στον βασιλιά, τη Γερουσία και την κυβέρνηση (άρθρο 47), συνέδεε το δικαίωμα του εκλέγεσθαι για τη Γερουσία με ένα υψηλό εισοδηματικό και περιουσιακό φορολογικό μέτρο και παραχωρούσε ψήφο στη Γερουσία (άρθρο 89)¹⁹.

3. Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ (16/5/1929 - 1/4/1935)

Η Β' Αναθεωρητική Βουλή του 1911 δεν συζήτησε το θέμα της Γερουσίας, παρότι η κυβέρνηση του Ελευθέριου Βενιζέλου εξέφρασε την άποψη ότι οι μεταβατικές διατάξεις θα μπορούσαν να αφήσουν ανοικτό το ενδεχόμενο μεταγενέστερης ίδρυσης του σώματος της Γερουσίας.

Κατά τις εργασίες της Γ' Εθνοσυνέλευσης (1922) υποστηρίχθηκε η ίδρυση Γερουσίας, αλλά αποφασίστηκε η σχετική συζήτηση να γίνει μετά την αναθεώρηση του άρθρου 108 του Συντάγματος του 1911.

Τελικά, το Σύνταγμα της Β' Ελληνικής Δημοκρατίας ψηφίστηκε στις 6 Μαρτίου 1927. Με τα άρθρα 59-66 επανιδρύθηκε ο θεσμός της Γερουσίας και ορίστηκαν τα σχετικά με τη σύνθεση και τις αρμοδιότητες της.

Στη συνεδρίαση της Βουλής στις 22 Οκτωβρίου 1928, ο υπουργός Εσωτερικών της κυβέρνησης του Ελ. Βενιζέλου²⁰, Κωνσταντίνος Ζαβιτζιάνος²¹, υπέβαλε

¹⁶ HERING, Gunnar, *ό.π.*, σσ. 415-416., 426

¹⁷ *Μητρώο Πληρεξουσίων, Γερουσιαστών και Βουλευτών 1822-1935*, Αθήνα, Βουλή των Ελλήνων, 1986, (ημερομηνία επίσκεψης 28/1/2014), <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/1822-1935.pdf>, σ. 33.

¹⁸ Για τη ζωή και το έργο του Π. Κωνσταντά βλ.: ΠΑΧΗ, Όλγα, *Ο Πολυχρόνιος Β. Κωνσταντάς και η πολιτική ζωή της Κέρκυρας το 19^ο αιώνα*, Κέρκυρα, Εκδόσεις Απόστροφος, 2009.

¹⁹ ΠΑΧΗ, Όλγα, *ό.π.*, σ. 24 και HERING, Gunnar, *ό.π.*, σ. 426.

²⁰ Στις 19 Αυγούστου του 1928 είχαν διεξαχθεί εκλογές, στις οποίες ο συνασπισμός κομμάτων του οποίου ηγείτο ο Ελ. Βενιζέλος κέρδισε, παίρνοντας τις 223 από τις 250 έδρες. Βλ. σχετικά: ΟΙΚΟΝΟ-

νομοσχέδιο «Περί συγκροτήσεως της Γερουσίας». Ο Κ. Ζαβιτζιάνος ενημέρωσε σχετικά τους βουλευτές ότι την κυβέρνηση απασχόλησε: α) ο τρόπος εκλογής των βουλευτών της Γερουσίας, που θα εκλέγονταν από τον λαό και β) το εκλογικό σύστημα. Δηλαδή, αν η εκλογή θα γινόταν απευθείας από τον λαό ή έμμεσα από τα κοινοτικά και δημοτικά συμβούλια και από εκλέκτορες και αν η εκλογή αυτή θα γινόταν με αναλογικό ή πλειοψηφικό σύστημα. Τελικά, η κυβέρνηση αποφάσισε η εκλογή να γίνει απευθείας από τον λαό με πλειοψηφικό σύστημα. Επίσης, η κυβέρνηση αποφάσισε για τους γερουσιαστές, για τους οποίους το Σύνταγμα δεν προέβλεπε τον τρόπο εκλογής τους, αυτοί να εκλέγονται από τις επαγγελματικές τάξεις και οργανώσεις. Και τελειώνοντας, ο Κ. Ζαβιτζιάνος ανέφερε ότι οι οργανώσεις, που έκρινε η κυβέρνηση ότι έπρεπε να αποστείλουν εκπροσώπους στη Γερουσία, ήταν η Εκκλησία, η Ακαδημία, το Πανεπιστήμιο, οι καθηγητές της Ανώτατης Εμπορικής Σχολής και του Πολυτεχνείου, τα Βιομηχανικά, Εμπορικά, Επαγγελματικά, Βιοτεχνικά και Γεωργικά Επιμελητήρια και η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας²².

Η συζήτηση στη Βουλή γι' αυτό το νομοσχέδιο ξεκίνησε στη συνεδρίαση της 5^{ης} Δεκεμβρίου του 1928.

Τρία ήταν τα θεμελιώδη ζητήματα στα οποία εστιάστηκε η συζήτηση. Το πρώτο θέμα ήταν αν το εκλογικό σύστημα που θα ίσχυε θα ήταν άμεσο ή έμμεσο. Στην επιχειρηματολογία βουλευτών υπέρ του έμμεσου εκλογικού συστήματος το οποίο είχε ως βάση τα κοινοτικά και δημοτικά συμβούλια, ο Κ. Ζαβιτζιάνος επέμεινε στην πρότασή του στο νομοσχέδιο για άμεση ψηφοφορία τονίζοντας μάλιστα ότι τα κοινοτικά και δημοτικά συμβούλια δεν παρείχαν όλα τα εχέγγυα καλής λειτουργίας για να αντεπεξέλθουν σε μία τέτοια διαδικασία. Επίσης, την εποχή που είχαν εκλεγεί τα μέλη των κοινοτικών και δημοτικών συμβουλίων, δεν υπήρχε ο θεσμός της Γερουσίας και επομένως ο λαός δεν γνώριζε ότι τα άτομα που εξέλεγε επρόκειτο να αποστείλουν μέλη στη Γερουσία²³.

Το δεύτερο θέμα αφορούσε στις επαγγελματικές τάξεις που θα εκπροσωπούσαν στη Γερουσία. Ο Κ. Ζαβιτζιάνος, στις αντιρρήσεις ορισμένων βουλευτών για την εκπροσώπηση της Εκκλησίας στη Γερουσία, υπεραμύνθηκε της ορθότητας της απόφασής του για την εκπροσώπηση της Εκκλησίας, δεδομένου μάλιστα του γεγονότος ότι οι κληρικοί δεν είχαν δικαίωμα ψήφου²⁴.

Το τρίτο θέμα το οποίο απασχόλησε τη Βουλή ήταν το εκλογικό σύστημα με το οποίο θα γίνονταν οι εκλογές, δηλαδή αν θα ήταν αναλογικό ή πλειοψηφικό. Ο Κ. Ζαβιτζιάνος και γι' αυτό το θέμα αγόρευσε για πολύ, επιχειρηματολογώντας κατά του

ΜΟΥ, Νικόλαος, «Η περίοδος από το Σεπτέμβριο του 1926 ως το Φεβρουάριο του 1935», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, τ. ΙΕ', σ. 313.

²¹ Για τη ζωή και το έργο του Κ. Ζαβιτζιάνου βλ.: ΠΑΧΗ, Όλγα, *Ο Κερκυραίος πολιτικός Κωνσταντίνος Ζαβιτζιάνος. Ένας προοδευτικός αγροτιστής ή ένας συντηρητικός μεγαλοκτηματίας*, Αθήνα, Εκδόσεις Ο-σελότος, 2011.

²² *Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής*, Περίοδος Β', Σύνοδος Α', Συνεδρίασις 2, 22/10/1928, σσ. 13-14.

²³ *Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής*, Περίοδος Β', Σύνοδος Α', Συνεδρίασις 31, 5/ 12/ 1928, σσ. 535-536.

²⁴ *Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής*, Περίοδος Β', Σύνοδος Α', Συνεδρίασις 31, 5/ 12/ 1928, σσ. 535-536.

αναλογικού συστήματος, το οποίο, κατά την γνώμη του, ήταν υπεύθυνο για την κοινοβουλευτική κρίση των χωρών στις οποίες εφαρμόστηκε²⁵. Υποστήριξε, επίσης, ότι στην Ελλάδα δεν μπορούσε να εφαρμοστεί το αναλογικό σύστημα και για έναν επιπλέον λόγο, ότι τα ελληνικά κόμματα δεν ήταν κόμματα αρχών, αλλά κόμματα προσωπικά.

Τελικά, το νομοσχέδιο αυτό ψηφίστηκε και αποτέλεσε τον 3786 νόμο της 14^{ης} Ιανουαρίου του 1929 «Περί συγκροτήσεως της Γερουσίας».

Σύμφωνα λοιπόν με αυτόν τον νόμο, οι άμεσα εκλεγόμενοι γερουσιαστές με το πλειοψηφικό σύστημα θα ήταν 92. Οι εκλεγόμενοι από κοινή συνεδρίαση Βουλής και Γερουσίας, οι «αριστίνδην» γερουσιαστές, όπως ονομάστηκαν από τον τύπο, θα ήταν 10 και 18 θα προέρχονταν από τις επαγγελματικές τάξεις. Αναλυτικά, ένας θα εκλεγόταν από τα Εμπορικά Επιμελητήρια, ένας από τα Βιομηχανικά Επιμελητήρια, τρεις από τα Επαγγελματικά και Βιοτεχνικά, ένας από την Ένωση Ελλήνων Εφοπλιστών, πέντε από τα Γεωργικά Επιμελητήρια, τέσσερις από τη Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας, δύο από την Ακαδημία και τα Πανεπιστήμια και ένας από το Πολυτεχνείο και τα Τεχνικά Επιμελητήρια. Έτσι, εισήλθε στη συνταγματική ιστορία η επαγγελματική εκπροσώπηση²⁶.

Η θητεία των Γερουσιαστών ήταν εννεαετής, αλλά ανά τριετία θα ανανεωνόταν η σύνθεση κατά το ένα τρίτο. Για να εκλεγεί κάποιος γερουσιαστής έπρεπε να έχει την ιδιότητα του Έλληνα πολίτη, πλήρη πολιτικά και αστικά δικαιώματα και ηλικία τουλάχιστον 40 ετών²⁷.

Η Γερουσία ήταν αρμόδια να δικάζει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας επί εσχάτη προδοσία ή παράβαση εκ προθέσεως του Συντάγματος, τους υπουργούς για αδικήματα που διέπραξαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, καθώς και κάθε άλλο πρόσωπο για αδικήμα εσχάτης προδοσίας ή άλλη πράξη κατά της ασφάλειας και της ανεξαρτησίας του κράτους. Εξάλλου, σε κοινή συνεδρίαση με τη Βουλή, η Γερουσία ήταν αρμόδια να εκλέγει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, αλλά και να αποφασίζει για την αναθεώρηση των μη θεμελιωδών διατάξεων του Συντάγματος²⁸.

Στις 21 Απριλίου του 1929 έγιναν οι γερουσιαστικές εκλογές. Τις εκλογές κέρδισαν οι Φιλελεύθεροι με ποσοστό 55,77% και εξέλεξαν 66 γερουσιαστές²⁹. Παράλληλα, ο Ελ. Βενιζέλος, αφού απέτυχε να συνεννοηθεί με την αντιπολίτευση για υπόδειξη κοινών υποψηφίων, προχώρησε στην κατάρτιση του καταλόγου των «αριστίνδην» γερουσιαστών, που τελικά υπερψηφίστηκε.

Οι 10 «αριστίνδην» γερουσιαστές ήταν οι: Λεωνίδας Παρασκευόπουλος, Άθως Ρωμανός, Πιερράκος Μαυρομιχάλης, Αλ. Αναστασιάδης, Γ. Ανδρεάδης, Αλ. Μυλω-

²⁵ *Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής*, Περίοδος Β', Σύνοδος Α', Συνεδρίασις 31, 5/ 12/ 1928, σ. 537.

²⁶ ΔΕΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ, Άλκης. « Η ίδρυση της Γερουσίας», ΕΔΔΔΔ 2/2013, σ. 296, (ημερομηνία επίσκεψης 28/5/2014), <http://law.duth.gr/news.txt/2013-11-15-a/%CE%B7%20%CE%AF%CE%B4%CF%81%CF%85%CF%83%CE%B7%20%CE%B3%CE%B5%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82%20%CE%95%CE%94%CE%94%CE%94%CE%942%2>

²⁷ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Νικόλαος, *ό.π.*, σσ. 314-315 και HERING, Gunnar, *ό.π.*, τ. Β', σσ. 1067-1068.

²⁸ ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ, Αντώνης, *ό.π.*, σ. 351.

²⁹ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Νικόλαος, *ό.π.*, σ. 315.

νάς, Γεώργιος Φιλάρετος, Νικόλαος Τριανταφυλλάκος, Αθανάσιος Ευταξίας και Αλέξανδρος Ζαΐμης³⁰.

Μετά τη συγκρότηση της Γερουσίας σε σώμα και την εκλογή του Αλ. Ζαΐμη ως πρώτου προέδρου της, ο Ελ. Βενιζέλος προχώρησε στην εκλογή οριστικού προέδρου της Δημοκρατίας.

Έτσι στις 3 Ιουνίου του 1929 η Βουλή και η Γερουσία σε κοινή συνεδρίαση εξέλεξαν ως πρώτο πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας τον Π. Κουντουριώτη. Στις 9 Δεκεμβρίου του 1929 ο Π. Κουντουριώτης παραιτήθηκε από πρόεδρος της Δημοκρατίας. Στις 14 Δεκεμβρίου 1929, ο έως τότε πρόεδρος της Γερουσίας Αλ. Ζαΐμης, εκλέχθηκε πρόεδρος της Δημοκρατίας με 257 ψήφους σε σύνολο 327³¹.

Νέος πρόεδρος της Γερουσίας εξελέγη ο Λεωνίδας Παρασκευόπουλος, ο οποίος παρέμεινε πρόεδρος της Γερουσίας ως τον Αύγουστο του 1932.

Στις 21 Απριλίου του 1932 έληξε η τριετής θητεία του ενός τρίτου των γερουσιαστών, αλλά ο Ελ. Βενιζέλος ήθελε να διεξαχθούν οι γερουσιαστικές εκλογές μαζί με τις βουλευτικές. Για να παραταθεί η θητεία των γερουσιαστών χρειαζόταν αλλαγή του συντάγματος, την οποία έπρεπε να εγκρίνουν και τα δύο σώματα, χωριστά το καθένα με απόλυτη πλειοψηφία τριών πέμπτων. Όμως, το άρθρο 125 του Συντάγματος απαγόρευε την αναθεώρηση του στα πέντε πρώτα χρόνια της ισχύος του. Παρόλα αυτά ο Ελ. Βενιζέλος επέβαλε τη θέλησή του³².

Τον Νοέμβριο του 1932 πρόεδρος της Γερουσίας έγινε ο Στυλιανός Γονατάς. Αυτός διατήρησε το αξίωμα του προέδρου μέχρι την οριστική κατάργηση της Γερουσίας τον Απρίλιο του 1935³³.

Η ύπαρξη του θεσμού της Γερουσίας άρχισε να αμφισβητείται μετά τις εκλογές της 5ης Μαρτίου του 1933 και την άνοδο του Λαϊκού κόμματος στην κυβέρνηση.

Η Βουλή άρχισε τις εργασίες της στις 27 Μαρτίου του 1933 και στις 30 Μαρτίου οι βουλευτές μαζί με τους 110 γερουσιαστές συνεδρίασαν για να εκλέξουν τους «αριστίνδην» γερουσιαστές. Επειδή σ' αυτήν τη συνεδρίαση οι βενιζελικοί είχαν μικρή πλειοψηφία, εκλέχτηκαν επτά δημοκρατικοί «αριστίνδην» γερουσιαστές, οι: Α. Μιχαλακόπουλος, Α. Παπαναστασίου, Δ. Τσιτσάρας, Κ. Ζαβιτζιάνος, Θ. Σοφούλης, Α. Μπακάλμπασης και Α. Αναστασιάδης. Οι κυβερνητικοί «αριστίνδην» γερουσιαστές που εκλέχτηκαν ήταν μόνο τρεις, οι: Γ. Στρίτ, Δ. Μάξιμος και Σ. Λοβέρδος³⁴.

Έτσι, διαμορφώθηκε διαφορετική πλειοψηφία στα δύο αντιπροσωπευτικά σώματα, γεγονός που προξενούσε προσκόμματα στην ψήφιση αμφισβητούμενων νομοθετημάτων, τα οποία εισήγαγε το Λαϊκό κόμμα. Γι' αυτό το Λαϊκό κόμμα αισθανόταν την ύπαρξη της Γερουσίας ως εμπόδιο στην ομαλή λειτουργία του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος.

³⁰ ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ, Αντώνης, *ό.π.*, σ. 351.

³¹ HERING, Gunnar, *ό.π.*, σ. 1164.

³² HERING, Gunnar, *ό.π.*, σ. 1164.

³³ ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ, Αντώνης, *ό.π.*, σ. 351.

³⁴ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Νικόλαος, «Η περίοδος από το Σεπτέμβριο του 1926 ως το Φεβρουάριο του 1935», *ό.π.*, σ. 323.

Ως εκ τούτου η κυβέρνηση Παναγή Τσαλδάρη, μετά την καταστολή του φιλοβενιζελικού κινήματος της 1ης Μαρτίου 1935, με την Α΄ Συντακτική Πράξη (ΦΕΚ 113/Α/1 Απριλίου 1935), κατήργησε τη Γερουσία³⁵.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΕΡΟΥΣΙΑ 1929 (<http://www.sansimera.gr/articles/268>)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ο θεσμός της Γερουσίας στη νεότερη Ελλάδα, έτσι όπως λειτούργησε σύμφωνα με το σύνταγμα του 1844 και του 1927 υπήρξε επιβλαβής, γιατί μπορούσε να επιβραδύνει τη νομοθετική διαδικασία, να εξασθενεί τη λαϊκή αντιπροσωπεία και να διευκολύνει την επικράτηση της μειοψηφίας.

Όμως, η ύπαρξη της Γερουσίας, ως συμβουλευτικό σώμα, θα μπορούσε να αποτελεί τον «φρουρό της κοινωνίας», τον αρωγό της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και τον αναγκαίο θεσμό για την αντιστάθμιση και την ισορροπία των εξουσιών.

Όλγα Παχή, Διδ. Δίπλ. (Ιστορία)
olgapac@yahoo.gr

³⁵ ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ, Αντώνης, *ό.π.*, σσ. 351-352.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ

- *Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Γερουσίας*, Περίοδος Α΄, Σύνοδος Α΄, Αθήνησιν, Τύποις Γ. Βλασσαρίδου, 1846.
- *Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Γερουσίας*, Περίοδος Β΄, Σύνοδος Α΄, Συνεδρίασις 10/10/1847, εν Αθήναις, Εκ του Δημοσίου Τυπογραφείου, 1848.
Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής, Περίοδος Β΄, Σύνοδος Α΄, Συνεδρίασις 2, 22/10/1928.
- *Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής*, Περίοδος Β΄, Σύνοδος Α΄, Συνεδρίασις 31, 5/ 12/ 1928.
- *Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής*, Περίοδος Β΄, Σύνοδος Α΄, Συνεδρίασις 31, 5/ 12/ 1928.
- *Εφημερίς των Συζητήσεων της Βουλής*, Περίοδος Β΄, Σύνοδος Α΄, Συνεδρίασις 31, 5/ 12/ 1928.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- ΓΕΡΟΥΣΙΑ (1829), (ημερομηνία επίσκεψης 28/1/2014), <http://el.wikipedia.org/wiki>
- ΓΡΑΨΑΣ, Κ., *Ελληνική Πολιτική Εγκυκλοπαίδεια. Η εν Αθήναις Β΄ των Ελλήνων Συνέλευσις (1862-1864)*, τ. Β΄ χ.τ., 1948, (ημερομηνία επίσκεψης 28/1/2014), http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/6/9/6/metadata-c8632dcffa27555bd48bc1cc633a5f19_1267621694.tkl
- ΔΕΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ, Αλκης. «Η ίδρυση της Γερουσίας», ΕΔΔΔΔ 2/2013, σσ. 291-303, (ημερομηνία επίσκεψης 28/5/2014), <http://law.duth.gr/news.txt/2013-11-15-a/%CE%B7%20%CE%AF%CE%B4%CF%81%CF%85%CF%83%CE%B7%20%CE%B3%CE%B5%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82%20%CE%95%CE%94%CE%94%CE%94%CE%94%CE%942%2>
- ΔΙΑΜΑΝΤΟΥΡΟΣ, Νικηφόρος. «Περίοδος Συνταγματικής Μοναρχίας», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΓ΄, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, σσ. 105-132.
- ΜΑΚΡΥΔΗΜΗΤΡΗΣ, Αντώνης, *Πρόεδροι της Βουλής, Γερουσίας και Εθνοσυνελεύσεων 1821- 2008*, Αθήνα, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, 2009, (ημερομηνία επίσκεψης 28/1/2014), <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/Proedroi.pdf>
- *Μητρώο Πληρεξουσίων, Γερουσιαστών και Βουλευτών 1822-1935*, Αθήνα, Βουλή των Ελλήνων, 1986, (ημερομηνία επίσκεψης 28/1/2014),

<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/1822-1935.pdf>

- ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Νικόλαος, «Η περίοδος από το Σεπτέμβριο του 1926 ως το Φεβρουάριο του 1935», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1977, τ. ΙΕ', σσ. 304-326.
- ΠΑΧΗ, Όλγα, *Ο Πολυχρόνιος Β. Κωνσταντάς και η πολιτική ζωή της Κέρκυρας το 19^ο αιώνα*, Κέρκυρα, Εκδόσεις Απόστροφος, 2009.
- ΠΑΧΗ, Όλγα, *Ο Κερκυραίος πολιτικός Κωνσταντίνος Ζαβιτζιάνος. Ένας προοδευτικός αγροτιστής ή ένας συντηρητικός μεγαλοκτηματίας*; Αθήνα, Εκδόσεις Οσελότος, 2011.
- ΣΑΚΚΕΤΟΣ, Άγγελος. *Ποιός ήταν ο ρόλος της γερουσίας στην Ελλάδα*; (ημερομηνία επίσκεψης 28/5/2014), <http://www.sakketosaggelos.gr/Article/3218/>
- HERING, Gunnar, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2006.